من یخف الله فی القلیل یخفه فی الکثیر

کسی که در گناه اندک از خدا نترسد در گناه بسیار هم از او نمی ترسد.

لبیک «یا محمد ﷺ» نقاره‌ها

خبر امروز

با فرا رسیدن شب ۲۷ رجب المرجب، گلبانگ عیدانه از نقاره‌خانه حرم مطهر ثامن‌الحجج(ع) از مشهدالرضا(ع) به گوش عاشقان و شیفتگان پیامبر خاتم(ص) رسید. در شبی روشن‌تر از روز، زیباترین بانگ تبریک و شادباش عید مبعث را مأذنه‌ها سر دادند، وقتی ذکر آسمانی «أشهد أنّ محمد رسول الله(ص)» را زمزمه کردند. جای جایِ حرم علی بن موسی الرضا(ع) نیز انگار به زبان آمده و تبریک گفت. ایوان از زبان کتیبه‌ها و اشعارش، گلدسته‌ها با بیرق تبریک و صحن‌ها با گل و نور به پیشواز عید رفتند.

صحن عتیق مملو از گلبانگ شادی و شکوه نقاره‌خانه شد. دل‌ها از صحن و سرای رضوی، سمت و سوی مدینه‌النبی و گنبد خضرای حضرت مرسل داشت. لحظات مبارکی که آسمان و زمین به هم نزدیک شدند تا دعا و نیایش بندگان مؤمن زودتر از روی دست‌های مناجات‌گو به مقصود اجابت برسد.

نوای طبل و کرنای نقاره‌خانه که در آسمان شهر مشهد پیچید، زائر و مجاور دل‌ها را به ذکر صلوات معطر کرده و باز هم به رسالتش شهادت دادند. گواهی دادند که اوست پیامبر مهربانی، فخر کائنات و مرشد بشر.

نمایشگاه

حضور آستان قدس رضوی در نمایشگاه قرآن کریم عراق

معاون سازمان علمی و فرهنگی آستان قدس رضوی از حضور آستان قدس رضوی در نمایشگاه قرآن کریم کشور عراق خبر داد.

حجت‌الاسلام ذوالفقاری گفت: این نمایشگاه از ۲۷ رجب به مدت یک هفته برگزار می‌شود. امسال دومین سالی است که نمایشگاه قرآن کریم با همکاری مؤسسه‌های قرآنی داخل و خارج کشور عراق و سایر عتبات مقدسه در کربلا برگزار می‌شود. کتاب ارزشمند «المعجم فی فقه الغه القرآن و سر البلاغه» از سوی بنیاد پژوهش‌های اسلامی، نفایس قرآنی موجود در موزه حرم مطهر رضوی و... برخی از آثاری است که در این نمایشگاه عرضه شده است.

درباره موقوفه‌هایی که آرد مورد نیاز زائر و مجاور را تأمین می‌کرده‌اند

آسیاب‌های فراموش‌شده بالاخیابان

گزیده

مهم‌ترین آسیاب داخل شهر مشهد که بر اساس متون رسمی آستان قدس در دوره قاجار با عنوان «طاحونه شهر مشهد» شناخته می‌شد و آن را اصلی‌ترین منبع تولید آرد در شهر می‌شناختند، آسیاب ساخته شده توسط جعفرقلی‌خان میرشکارباشی است.

محمد حسین نیکبخت

آسیاهای قدیم همان طور که می‌دانید با استفاده از انرژی باد، آب یا چهارپایان به حرکت درمی‌آمد و آرد مورد نیاز مردم را تأمین می‌کرد. هر چند که درباره تاریخ تأسیس آسیاها در مشهدالرضا(ع) اطلاعات دقیقی در دست نداریم، اما می‌شود حدس زد که با افزایش جمعیت در قرن‌های چهارم و پنجم، اهالی برای تأمین آرد مورد نیاز خودشان و نیز زائرانی که از راه‌های دور و نزدیک به مشهد می‌آمدند، دست به تأسیس آسیا زدند. با توجه به وضعیت آب شهر به ویژه در فصل تابستان که با مشکلات و حتی بحران‌های متعددی روبه‌رو می‌شد و البته بادخیز نبودن دشت مشهد، احتمالاً نخستین آسیاهای ساخته شده در این شهر، آسیاهایی بودند که انرژی مورد نیاز آن‌ها به وسیله چهارپایان تأمین می‌شد. با این حال با گسترش وسیع شهر مشهد در دوره تیموری و جاری شدن نهری دائمی در شهر به دست امیرعلیشیر نوائی و افزایش خروجی آب آن در دهه‌ها و سده‌های بعد، با وصل کردن آب قنات‌های اطراف مشهد به نهر، به تدریج فکر ساخت «آسیاب» یا همان آسیاهای آبی در مشهد جا افتاد و اهالی این شهر نیز مانند برخی روستاهای همجوار مثل کلاته «مرشدقلی» که امروزه به «مشهدقلی» معروف است، دست به تأسیس آسیاب در مشهد زدند. امروزه دیگر از آسیاب‌های مشهد، رد و نشانی در دست نیست، اما وجود کوچه‌هایی قدیمی مانند «سرآسیاب» در منطقه بالاخیابان، نشان‌دهنده وجود چنین تأسیساتی در گذشته‌های نه چندان دور بوده است.

■ **راز ساخت آسیاب‌ها در بالاخیابان**

بخش مهمی از آسیاب‌های مشهد، جزو موقوفه‌های آستان قدس رضوی به شمار می‌آمدند. این آسیاب‌ها عموماً برای استفاده از آب نهر خیابان، مبلغی را به صورت ماهانه پرداخت می‌کردند. شاید از خودتان بپرسید مگر نهر خیابان چقدر خروجی آب داشته است که از آن برای چرخاندن سنگ آسیاب استفاده می‌شد؟ مهدی سیدی در کتاب «خیابان و آب خیابان مشهد»، حجم خروجی آب نهر خیابان را در بخش بالاخیابان، ۱۵۰ زوج آب می‌داند که رقم بسیار بالا و قابل توجهی است. از آنجا که نهر خیابان پس از ورود به شهر به تدریج و به دلیل برداشت‌ها - مانند برداشت آب انبارها - و دیگر مصارف، افت شتاب و حجم پیدا می‌کرد، بنابراین بیشتر آسیاب‌ها، بیرون باروی شهر قرار داشتند. اما با توجه به خوب بودن سرعت و حجم آب در ابتدای بالاخیابان، تعدادی از آسیاب‌ها را داخل شهر و البته در بخش‌های غربی‌تر بالاخیابان بنا کردند. آغاز ساخت گسترده چنین آسیاب‌هایی را دوره صفویه می‌دانند؛ هر چند که ممکن است مشهد پیش از آن هم دارای آسیاب بوده باشد.

■ **فرنگیس بیگم و آسیاب نزدیک دروازه**

یکی از آسیاب‌های مشهد که نزدیک دروازه بالاخیابان ساخته شده بود و درآمد حاصل از آن را وقف حرم مطهر امام رضا(ع) کرده بودند، آسیاب فرنگیس بیگم بود. درباره واقف این آسیاب، اطلاعات دقیق و قابل اتکایی در دست نیست. فقط می‌دانیم او دختر علاءالدین سیدحسین بن رفیع‌الدین، مشهور به «خلیفه سلطان»، از فقها و سادات مشهور دوران شاه‌عباس صفوی و مورد احترام فراوان عامه مردم بود. از آنجا که سال ولادت خلیفه سلطان، ۹۷۱ش است، احتمالاً باید زمان ساخت آسیاب به دست دخترش را حدود سال ۱۰۳۰ش به بعد بدانیم. ظاهراً آسیاب فرنگیس بیگم دارای دو تنوره یا سنگ برای آسیاب کردن گندم و جو بود و این مسئله نشان می‌دهد فشار آب نهر خیابان در آن دوره، خیلی بالا بوده است. با این حال، خشکسالی‌های پیاپی در خراسان، طی عهد قاجار، فعالیت آسیاب فرنگیس بیگم را هم مانند دیگر آسیاب‌ها با نقصان روبه‌رو کرد. این آسیاب اوایل دهه ۱۳۰۰ش، به منظور تعریض خیابان تخریب شد و دیگر نشانی از آن در دست نیست. طبق مستندات موجود، از فرنگیس بیگم، موقوفه‌ای دیگر هم در رادکان وجود داشته است که وقف مدرسه فاضل‌خان در مشهد شده بود.

■ **آسیاب جعفرقلی‌خان؛ طاحونه اصلی مشهد**

اما مهم‌ترین آسیاب داخل شهر مشهد که بر اساس متون رسمی آستان قدس در دوره قاجار با عنوان «طاحونه شهر مشهد» شناخته می‌شد و آن را اصلی‌ترین منبع تولید آرد در شهر می‌شناختند، آسیاب ساخته شده توسط جعفرقلی‌خان میرشکارباشی است. جعفرقلی‌خان از رجال مشهور دوره صفویه بود. این آسیاب بر اساس یک گزارش در سال ۱۰۲۵ش و طبق گزارشی دیگر در سال ۱۰۹۲ش در کنار نهر خیابان، در مدخل شهر مشهد و ابتدای بالاخیابان از سمت غرب ساخته شده بود. این آسیاب مانند آسیاب فرنگیس بیگم، دو سنگ مجزا اما بزرگ‌تر داشت. نکته مهم درباره آسیاب مذکور این است که درآمد حاصل از آن را وقف دارالشفاء حضرتی کرده بودند. آسیاب جعفرقلی‌خان در نهایت چند سال پس از آسیاب فرنگیس بیگم، برای گسترش خیابان مشهد تخریب شد. خرابه‌های این آسیاب تا سال ۱۳۱۱ش هنوز وجود داشت، اما در این سال آن را به طور کامل تخریب کردند و اثری از آن بر جا نماند.